

A Károli Gáspár Református Egyetem és a Magyar Református Presbiteri Szövetség 16. Nemzetközi Presbiteri Konferenciájának

ÁLLÁSFOGLALÁSA a hit és erkölcs kérdésében

A konferencia azért foglalkozott a hit és erkölcs kérdéssel, mert 2008 közepére nyilvánvalóvá vált, hogy Magyarországon különösen, de egyre fokozódó mértékben egész Európában erkölcsi válság van, amely az emberi élet szinte minden területére, a munkára, a gazdaságra, a közéletre, az iskolára, a családra is kihat. Ebben mostanra a politikai elit is pártkötődéstől függetlenül megegyezik.

1. Erkölcsi romlásunk okai

Teológiai alapvetésként megállapítható, hogy az ősök a Biblia szerint az, hogy eleink a jó és gonosz tudás fájáról ettek. Amikor Isten eltiltotta az első emberpárt ennek a fának a gyümölcsétől, meg akarta kímélni az embert attól, hogy választaniuk kelljen a jó és rossz között. Mivel azonban ettek, így létrejött az etika, amely azzal foglalkozik, hogy megmondja mi a jó és mi a rossz. Isten ebben is az ember segítségére sietett, amikor választott népe számára, de ma már látjuk az egész emberiség számára megalkotta törvényt, azon belül is a tíz parancsolatot. Jézus ezeknek a parancsolatoknak az újszövetségi értelmezésével és élete példájával megalkotta a keresztyén etikát.

Az emberi közösségek az emberi együttélés szabályozására és ennek révén önazonosságuk ill. közösségük megőrzése érdekében szintén törvényeket, szabályokat alkottak. Ilyenek lehetnek akár az állami, akár egyházi törvények, egy-egy kisközösség által kialakított erkölcsi szabályok, mint például régen - leíratlanul is - egy-egy faluközösség szokásrendszere, vagy egy-egy hivatás etikai kódexe, amelyek mind-mind a közösségbe tartozók biztonságát, a másik ember személyiségének tiszteletben tartását szolgálták. De ilyen emberi rendelkezések a nemzetközi szervezetek (ENSZ, EU) ajánlásai, egyezményei (pl. az emberi jogokról), amelyek világosan az újszövetségi keresztyén etika elveire vezethetők vissza, és ebből látszik, hogy mennyire helytelen, hogy az EU okmányai ezekre az alapokra nem utalnak, még ha el is távolodtak tőle.

A francia forradalom "Szabadság, egyenlőség, testvériség" jelszavából mindig is elsősorban a szabadság kapott nagyobb hangsúlyt, és a testvériség a legkisebbet. De a 19. században és a 20. század nagyobb részében még ez a szabadság közösségek, nemzetek, társadalmi rétegek szabadságát jelentette inkább, a 20. század végére és századunkra egyre inkább az egyénre, az individumra vonatkozik. Ez azt jelentette, hogy az egyén nem kívánta igénybe venni a közösség védelmét, és maga alkotott magának szabályokat, ahogy az részére a legkellemebb volt, nem egyszer a másik ember vagy éppen a közösség rovására. Így vált az erkölcs és a hit is a magyar társadalomban is magánügyé. Ennek a szemléletnek a helytelenségét vitatni csak tudományos érvekkel lehetséges, mert az egyént csak ezzel lehet - esetleg - meggyőzni magatartása helytelenségéről. (Így például tudományosan kell bizonyítani, hogy a gyermeknek apára és anyára van szüksége, hogy káros a következő generációra, ha nem kapja meg azt a szeretetet, amelyet csak a család adhat neki, vagy hogy a gazdaság állapota és a társadalom erkölcsi állapota között szoros összefüggés van.) Ez a keresztyén tudósokra hárít igen fontos feladatokat.

Azonban ezek az érvek, még ha tudományos tapasztalatokkal és megállapításokkal vannak is alátámasztva, nehezen válnak a társadalom közkincsévé, és így gyorsabban terjednek a közösséget pusztító életellenes elvek és főleg a gyakorlat, amelyeket különösen a kereskedelmi média terjeszt, amely számára a pillanatnyi anyagi érdek az egyedüli szempont.

Mindezek következménye a társadalom kisebb és nagyobb közösségeinek felbomlása, a családé, a nagy hagyományú munkahelyi közösségeké, a társadalmi szervezeteké. De ezzel magyarázható az, hogy - jóllehet gazdasági érdekük lenne - az emberek szinte képtelenek együttműködő tevékenységek, szövetségek létrehozására.

A társadalom észleli ezeket a problémákat, és megpróbál újabb és újabb törvényeket és szabályokat létrehozni, de - a rosszul értelmezett szabadság jegyében - az emberek ezeket csak olyan mértékig alkalmazzák, amilyen mértékig az ő egyéni érdekük számára megfelel. Ezt tapasztaljuk ma az élet szinte minden területén, a gazdaságban, a közlekedésben, a munkában, a közéletben. Erre a társadalom megpróbál úgy válaszolni, hogy újabb és újabb ellenőrző szervezeteket épít ki, amelyek az államapparátus, az önkormányzatok, a rendvédelmi szervek és bíróságok stb. munkáját hatalmasan megnövelik, amelyek költségeit az adófizető állampolgár fizeti meg. Magyarországon ezt fokozottabban lehet tapasztalni, a hatalmas államdíósság miatt, mint a szomszédos országokban. Az állampolgárok által befizetett adók jelentős részét az állam nem tudja visszaforgatni az adófizetők javára, mert az az államdíósság ill. főként csak annak kamatai törlesztésére kénytelen fordítani. Így az állampolgár úgy érzi, a befizetett adóból szinte semmit nem látok viszont. Ez pedig nem javítja, hanem tovább rontja a Magyarországon évszázadok óta nem túlságosan nagy adófizetési fegyelmet.

A társadalom egy részének, különösen az idősebb nemzedék egy részének az a véleménye, hogy mindez a kapitalista társadalmi rend következménye. Pedig ennek gyökerei ott vannak az előző rendszerben, amit a rendszerváltozás napvilágra hozott, és - nem vitás - felerősített. A szocialista hiánygazdaságban alakult ki a korrupció. A Kádár rendszer utolsó éveiben kialakult u.n. "második gazdaságban" (gmk-k és háztáji gazdaságok) az "az első gazdaság" és a második gazdaság közötti határvonal elmosódott: a vállalat, a termelőszövetkezet tulajdonát az emberek sajátjukként kezelték. Amikor ma pl. felháborodunk a fémtolvajlásán, akkor csak az válik nyilvánvalóvá, ami a szocializmus utolsó éveiben rejtve megvolt.

Kétségtelen, hogy vannak olyan okok is, amelyek már a rendszerváltás nyomán keletkeztek. Így például ha az iskolákban csak oktatás folyik a "semleges világnézet" jegyében, akkor nem lehet csodálkozni, hogy a közösség önszabályozása hiányában a fegyelem oly mértékben fellazul, hogy a diák tanárt, diák diákot ver, sőt öl.

Így járhatnánk végig a társadalmi élet minden területét, és állapíthatnánk meg az erkölcs hiányának gazdasági, szellemi és lelki következményeit. Ma már látjuk, hogy legtöbbször nem a jó és a rossz, hanem kevésbé rossz és a rosszabb között kell választanunk, lásd élelmiszerek, gyógyszerek stb.

Mindez azt mutatja, hogy az erkölcsi állapotok valóban válságba sodorták az egész országot.

2. Javaslatok a kivezető útra vonatkozólag

Itt először választ kell adnunk arra a kérdésre, hogy lehet-e erkölcsös életet élni Jézus Krisztusba, mint személyes Megváltóba vetett hit nélkül?

A konferencia állásfoglalása az, hogy csak a hit alapján lehet. Kérdés, milyen erős a hit? Hitünket ezért naponta kell erősítenünk azzal, hogy odamegyünk a hit forrásához, Jézus Krisztushoz. Ugyanakkor meg kell állapítani, hogy az emberség síkján is lehet erkölcsösnek lenni - erős akarattal. De milyen erős az akarat? Tapasztalatok, művészi alkotások azt mutatják, hogy krízis helyzetben az emberi akarat igen gyengének bizonyul. Ezek alapján a konferencia úgy látja, hogy a társadalomnak nagy hasznára válna, ha minél több olyan ember lenne, aki a Jézus Krisztusba vetett hit alapján éli meg mindennapi életét, még ha ezt nem egyszer igen nagy belső és külső küzdelmek alapján teszi is meg.

Hisszük és valljuk, hogy a hit Isten ajándéka, amelyhez mi csak a szükséges ismereteket, és a személyes életpéldát tudjuk megadni. Ez alapvetően a keresztyén egyházak feladata.

2.1. Teendők az egyházon belül

Az ismeretek és az életpélda megadása elsősorban a keresztyén család és a gyülekezet feladata. Szomorúan kellett megállapítania a konferenciának, hogy ez még igen sok gyülekezetben hiányzik. Nincs gyülekezeti hittan oktatás, vasárnapi iskola, ifjúsági munka, nyári táboroztatás. Ahol van, ott is a hittan oktatás elsősorban ismeretek közlése, majd számonkérése, (vagy még az

sem), de a keresztyén élet lelki tartalmának a kis gyermekekbe való betáplálása, begyakorlása nem történik meg. Ezért presbiter társainknak fontos feladata, hogy a saját gyülekezetükben mindezt munkálják. Ezt felsőbb egyházi szintről elrendelni nem lehet. Ha a gyülekezet nem ismeri fel, hogy erre saját jövője és a magyar társadalom érdekében szükség van, akkor nem mutogasson másokra, államra, politikusokra, felsőbb egyházi szervezetekre. A konferencián sok jó javaslat merült fel ebben a vonatkozásban. Ezek közül egyet kiemelve: Hívjuk meg gyermekeink barátait magunkhoz, ne ők menjenek először barátaikhoz. Így a nem hívő családból származó gyermek betekintést kaphat egy keresztyén család életébe, és ez az élmény az érzékeny gyermeki lélekben változást idézhet elő, de legalább mint szép emléket rögzíti, ami később felidéződhet benne. Figyeljünk különösen a szeretet öt nyelvére ( ), amelyről a konferencián is szó volt, és alkalmazzuk azokat különösen a gyermekekkel, de egymással szemben is.

Tudatában vagyunk annak, hogy - amint azt már megfogalmaztuk - mi csak munkatársai lehetünk Istennek, hogy Ő ezt a munkát milyen mértékben áldja meg azt nem tudjuk, de - hibáink miatta - százszázalékos hatékonyság ra számítani nem szabad. Fontos, hogy egyéni életünk, családjunk, gyülekezetünk élete hiteles legyen, mert csak hiteles emberek és közösségek tudnak embereket megszólítani.

2.2. Javaslatok az egyházon kívüli világ számára

Kétségtelen, hogy az erkölcsi nevelést legcélszerűbb minél fiatalabb korban elkezdni, lehetőleg már *a család keretében*, az iskolás kor előtt. Ezért erre vonatkozólag megfelelő és bölcs propagandát kell folytatni. Tudjuk azonban, hogy a családok jelentős részében erre nincs meg a lehetőség, ezért a következő helyszín, ahol ezt már némileg rosszabb hatásfokkal pótolni lehet, *az iskola*. Ezért sokan vélik úgy, hogy, ha az önkormányzati iskolákban mindenütt órarendbe iktatott (és nem a 6., 7. és 8 órában tartott) hit- és erkölcsstanórák lennének kötelező jelleggel, akkor az erkölcsi állapotok előbb-utóbb jelentősen javulnának. Ez nem vitatható, még ha tudjuk is, hogy amikor ez így volt, akkor sem lett mindazokból erkölcsös ember, amint azt pl. az ötvenes évek megmutatták. Minden nevelésnek megvan a maga határfoka.

A tapasztalatok azt mutatják, hogy a társadalom jelentős részében erre igény van, amit az is jelez, hogy az egyházi iskolákban ma is, általában túljelentkezés van. Azok a szülők, akik ezt igénylik, nem mind hívők, de az erkölcsi nevelést gyermekük számára fontosnak tartják. (Meg kell jegyeznünk, hogy egyházi iskolában az erkölcsi nevelés nem csak a hit- és erkölcsstan órákon folyik, hanem általában ilyen az iskolák légköre.) Ugyanakkor tudjuk, hogy a társadalom másik jelentős része, - és az az általános vélekedés, hogy, hogy ők a többség, - ezt nem igényli, sőt elutasítja. Szükségesnek tartja a konferencia, hogy ez ügyben az egyházak kezdeményezők legyenek az állam irányába, de szükséges az is, hogy előbb mélyreható közvéleménykutatási, statisztikai, vallás szociológia vizsgálatok készüljenek. Ezek keretében meg kell vizsgálni, hogy azokban az európai országokban (különösen a velünk szomszédos országokban), ahol ilyen órarendbe iktatott iskolai hit- és erkölcsstan oktatás folyik, az milyen alapon történik és milyen módon. Ha ugyanis ezt a társadalom többsége elutasítja, akkor azt a politika sem vállalja fel, már pedig enélkül nem valósítható meg. Ebben az esetben a fokozatosság javasolható. Az idevonatkozó tanulmányoknak erre is ki kell terjednie, hisz nem egy önkormányzati iskolában hazánkban is folyik hit- és erkölcsstan, vagy csak erkölcsstan oktatás, órarendbe iktatva. A konferencián elhangzottak tanúsága szerint ott is fokozatosan sikerült ezt bevezetni.

Mindezekre azért is szükség van, mert igen rossz hatásfokú lesz az iskolai hit- és erkölcsstan (vagy csak erkölcsstan) oktatás, és egy fordított kettős neveléshez vezet, ha ugyan a gyermek sok szépet és jót hall, és tanul az iskolában, de szülei egészen más életvitelt folytatnak.

Ez pedig azt mutatja, hogy *szükség van a felnőtt nemzedék etikai oktatására is*, még ha tudjuk, hogy ennek határfoka az előbbieknél is rosszabb lehet.

Ma számos különféle képzés, továbbképzés folyik szerte az országban, munkanélküliek, vállalat alkalmazottak stb. számára. Mindezekhez hozzá lehetne kapcsolni az etika oktatást is.

Csupán példaként néhány területet említünk: a munkanélküli átképzések során egyidejűleg

etika képzést is kapjanaknak, hisz ha munkájukat nem becsületesen végzik majd, akkor - még ha kapnak is állást - nem sokáig maradnak ott. Nem gondoljuk, hogy sértené az alkotmányt, vagy bármilyen törvényt, ha a szociális segélyek kifizetését etika képzésben való részvételhez is kötnék. Állami alkalmazottak képzése és továbbképzése során kapjanak etikai oktatást is, - ez egyben az állam részéről példaadás is lehetne magán vállalkozások és vállaltok számára. A fogvatartottak etikai képzése szintén egy lehetőség. Célszerű lenne állami ösztönzés arra vonatkozólag, hogy a vállalkozások is részesítsék alkalmazottaikat etikai képzésben. Bizonyára még számos területet lehetne említeni.

Természetesen nem gondoljuk, hogy ezek a képzések valamilyen előadások formájában történjenek. Ki kell dolgozni az egyes területek számára azokat a képzési formákat, amelyek az adott személyi összetétel számára a legadekvátabbak. Ebben bizonyára szívesen részt vesznek református szakemberek, pedagógusok, pszichológusok, vallásoktatók is.

A konferencián elhangzottak arra is felhívták a figyelmet, hogy - várhatólag - a 21. században alapvetően megváltozik az emberi munka összetétele. A ma még gyakori "gépesített sokszorosítás" (pl. szalagmunka) 15-20 % közötti mértékre fog visszaszorulni. Az emberi munka 10-15 %-a innovatív, alkotó munka lesz, és 65-70%-a pedig személyes szolgáltatás. Mivel ez utóbbi két munkatípust csak tisztességesen (erkölcsösen) végzett munkával lehet végezni, a helyzet is ki fogja kényszeríteni az erkölcsi állapotok megváltoztatásának szükségességét, mert aki nem így végzi a munkáját, az nem fog munkát kapni. Amelyik társadalomban nem javulnak az erkölcsi állapotok, az gazdaságilag is le fog maradni. Ezt ma már jelzi az, hogy az erkölcsileg jobb állapotú északi országok gazdasága sokkal jobb állapotban van, mint a mienk. Mindez ki fogja kényszeríteni, hogy a szabadság és egyenlőség mellett a testvériség (szolidaritás) is az őt megillető rangra jut, és a szabadság visszaszorul oda, hogy csak addig terjedhet, amíg a másik ember, sőt a közösség szabadságát, biztonságát nem veszélyezteti.

Szükséges azonban magunkban és keresztyén testvéreinkben, de minél több emberben tudatosítani, hogy a hit kérdése nem magánügy, jóllehet a saját életünkről, sőt örök életünkről van szó. Ha kizárjuk Istent életünkből, az életet zárjuk ki. De ha kizárjuk Istent a családuink, gyülekezetünk, kisebb és nagyobb közösségeink, nemzetünk életéből, az életet zárjuk ki. Ne várjuk, hogy majd egyszerre minden egy csapásra megváltozik, majd politikusok, tudósok, pártok, vagy bárki más, megváltoztatja. A változás rajtunk múlik: teljesítjük-e a misszió parancsát: **"Menjetek el tehát, tegyetek tanítvánnyá minden népet, megkeresztelve őket az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek nevében, tanítva őket, hogy megtartsák mindazt, amit én parancsoltam nektek, és íme én tiveletek vagyok minden napon a világ végezetéig."**

Budapest, 2008. június 29.